

REFLEKSIV YONDASHUV ASOSIDA TALABALARNING O‘Z-O‘ZINI BAHOLASH FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Sodiqova Shaxnoza Ulug‘bek qizi

Andijon shahar 26-DMTM metodisti

shahnoza.sadikova92@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy ta’lim tizimida talabalarning refleksiv kompetensiyasini shakllantirish muammosi nazariy jihatdan yoritilgan. Asosiy e’tibor refleksiv yondashuv asosida o‘z-o‘zini baholash faoliyatining mazmuni, mohiyati, bosqichlari va pedagogik shart-sharoitlariga qaratilgan. O‘z-o‘zini baholash shaxsiy rivojlanish, metakognitiv ko‘nikmalarni shakllantirish va ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida taqdim etiladi. Tadqiqot davomida refleksiv faoliyatni tashkil etishda samarali metodlar, didaktik vositalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda ochiq, ishonchli ta’lim muhiti muhim omillar sifatida aniqlangan. Muallif tomonidan ta’lim amaliyotida refleksiv yondashuvni joriy etishga oid tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar. Refleksiya, o‘z-o‘zini baholash, refleksiv yondashuv, metakognitiv kompetensiya, ta’lim samaradorligi, pedagogik muhit, shaxsiy rivojlanish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, talaba faolligi, baholash mezonlari.

Zamonaviy ta’lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – talabalarning mustaqil fikrlovchi, o‘z ustida ishlay oladigan, tanqidiy tahlil va metakognitiv faoliyatga layoqatli shaxs sifatida shakllanishini ta’minlashdir. Ta’lim jarayonida nafaqat bilim berish, balki talabaning o‘zini anglash, baholash va rivojlantirishga yo‘naltirilgan reflektiv kompetensiyalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, refleksiya va o‘z-o‘zini baholash jarayonlari

zamonaviy pedagogik yondashuvlar ichida ustuvor o‘ringa ega bo‘lib, shaxsiylashtirilgan ta’lim, differensial yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv kabi konsepsiyalarning asosi sifatida namoyon bo‘ladi.

Refleksiya – bu shaxsning o‘z faoliyatini, qarorlarini, fikrlarini tahlil qilish, ularni ongli ravishda baholash va ulardan kelib chiqib yangi faoliyat strategiyasini shakllantira olish jarayoni hisoblanadi. Bu jarayon orqali talaba o‘z bilimlari va ko‘nikmalarining sifati, chuqurligi, to‘liqligini anglaydi va shu asosda o‘zini rivojlantirishga yo‘naltirilgan harakatlarni amalga oshiradi. O‘z-o‘zini baholash esa ushbu reflektiv jarayonning ajralmas qismi bo‘lib, talabaning o‘zini tanqidiy kuzatishi, bilimlarini real baholashi, kamchiliklarini aniqlashi va ularni bartaraf etish yo‘llarini topishiga xizmat qiladi.

Ushbu jarayonlarning o‘zaro uyg‘unligi zamonaviy ta’limda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni samarali amalga oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, oliy ta’limda o‘quv jarayonining subyekti sifatida talabaning o‘z-o‘zini nazorat qilish va baholash malakalarini rivojlantirish orqali uning ta’limga bo‘lgan motivatsiyasi, mas’uliyati, tanqidiy tafakkuri va mustaqil fikrlash salohiyati ortadi. Shu sababli, refleksiv yondashuv asosida o‘z-o‘zini baholash faoliyatini shakllantirish masalasini nazariy jihatdan asoslash va uni amaliyotda qo‘llash bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish dolzarb hisoblanadi.

Mazkur maqola doirasida aynan talabalarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishda o‘z-o‘zini baholashning tutgan o‘rni va uning ta’limiy samaradorlikka ta’siri tahlil qilinadi. Maqolaning maqsadi – refleksiv yondashuv asosida talabaning o‘z-o‘zini baholash faoliyatini shakllantirishga oid nazariy asoslarni aniqlash, uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali mexanizmlarni taklif etishdan iboratdir. Tadqiqot natijalari esa pedagogik amaliyotda refleksiv yondashuvni tatbiq qilish orqali o‘qitish jarayonining shaxsga yo‘naltirilganligini kuchaytirishga xizmat qiladi hamda talabalarda o‘z ustida ishlash madaniyatini shakllantirishga zamin yaratadi.

Zamonaviy pedagogika fanida ta'lim jarayonining markaziga shaxsni, uning ichki faoliyatini va o'zini anglash qobiliyatini qo'yish tendensiyasi kuchayib bormoqda. Bu holat, ayniqsa, refleksiv yondashuvning ahamiyatini oshiradi. Refleksiya tushunchasi asosan falsafiy tafakkurda shakllanib, insonning o'z fikr yuritish faoliyatini tahlil qilish, o'zining bilim va tajribasiga nisbatan ongli munosabat bildirishi sifatida talqin qilinadi. Falsafiy nuqtayi nazardan qaralganda, refleksiya inson tafakkurining o'z-o'zini aks ettirishi, shaxsning ichki olamiga chuqur kirib borishi, ong jarayonlarini mustaqil idrok etish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Psixologik yondashuvda esa refleksiya shaxsning ichki tajribasini, his-tuyg'ulari, xatti-harakatlarining sabablari va oqibatlarini anglab yetish jarayoni sifatida qaraladi. L.S. Vygotskiy, A.N. Leontyev, S.L. Rubinshteynlar tomonidan ishlab chiqilgan faoliyat nazariyasiga ko'ra, refleksiya – bu shaxsning faoliyatini tahlil qilish, natijalarini baholash va keyingi harakat strategiyasini belgilash vositasidir. Ushbu yondashuvga muvofiq, refleksiya shaxsning metakognitiv qobiliyatlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, u o'quv faoliyatida bilimni chuqurroq o'zlashtirish, uni ongli ravishda boshqarish va o'zgaruvchan vaziyatlarga moslashish imkonini beradi.

Pedagogik nuqtayi nazardan, refleksiv yondashuv o'quvchining (yoki talabanning) o'quv jarayonidagi faol ishtirokini, uning bilim olishga bo'lgan subyektiv munosabatini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuvda o'qituvchi bilim manbai emas, balki talabanning refleksiv faoliyatini faollashtiruvchi tashkilotchi sifatida ko'riladi. Shuningdek, refleksiv yondashuv asosida tuzilgan ta'lim modeli talabadan faqat bilim olishni emas, balki o'z bilimining mazmunini, muhimligini va qo'llanish doirasini anglashni ham talab etadi. Bu esa, o'z navbatida, o'z-o'zini baholash, o'z ustida ishlash, tanqidiy fikrlash kabi kompetensiyalarni rivojlantiradi.

Рефлексив yondashuvning ta'lim jarayonidagi funksiyalari ko'p qirrali bo'lib, u nafaqat bilish faoliyatini chuqurlashtiradi, balki shaxsiy pozitsiyani shakllantirishga, qaror qabul qilishga, o'z-o'zini tahlil qilishga va o'z ustida ishlashga yo'naltirilgan. Bunday faoliyat natijasida talaba o'zining kuchli va zaif tomonlarini anglaydi, o'z-o'zini boshqarish, vaqtni rejalashtirish, o'qish strategiyalarini tanlash kabi metakognitiv ko'nikmalarni shakllantiradi. Bu esa nafaqat ta'limda, balki butun hayot faoliyatida zarur bo'lgan refleksiv kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'limda refleksiv kompetensiya – bu shaxsning o'z o'quv faoliyatini, tajribasini va natijalarini ongli ravishda tahlil qilishi, baholashi va ularni takomillashtirish strategiyasini ishlab chiqish qobiliyati sifatida qaralmoqda. Ushbu kompetensiya Yevropa Ittifoqi va boshqa xalqaro ta'lim standartlarida “asosiy hayotiy kompetensiyalar” tarkibiga kiritilgan bo'lib, u shaxsning doimiy o'zgaruvchan jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur deb e'tirof etiladi. Shu boisdan ham, oliy ta'lim muassasalarida refleksiv kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan maxsus yondashuvlar, metodlar, topshiriqlar va muhitlar shakllantirilmoqda. Bular orasida portfoliolar, reflektiv esse, metakognitiv xaritalar, reflektiv savol-javoblar, shaxsiy rivojlanish kundaliklari keng qo'llanilmoqda.

Рефлексив yondashuvning nazariy asoslari falsafiy tafakkurdan boshlab, psixologik va pedagogik nazariyalar bilan uzviy bog'liqdir. Bu yondashuv talabaning nafaqat bilim darajasini oshirish, balki uning shaxsiy kamolotini ta'minlash, o'z faoliyatini ongli ravishda boshqarish va baholash salohiyatini shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim konsepsiya sifatida e'tirof etiladi. Zamonaviy ta'lim konsepsiyasida talabani passiv bilim oluvchidan faol ishtirokchi, o'z o'quv faoliyatini boshqaruvchi va baholovchi subyektga aylantirish g'oyasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa talabaning o'z ustida ishlashga yo'naltirilgan, mustaqil va tanqidiy fikrlay oladigan, o'z faoliyatini anglab baholashga qodir shaxs sifatida shakllanishini talab etadi. Ushbu talabni amalga

oshirishda o‘z-o‘zini baholash faoliyatining nazariy asoslarini chuqur anglash muhim o‘rin tutadi.

O‘z-o‘zini baholash – bu shaxsning o‘z bilimlari, ko‘nikmalari, malakalari va faoliyat natijalarini tahlil qilishi, ularni me‘yoriy baholash mezonlari asosida mustaqil ravishda baholashi, xulosa chiqarishi va o‘z-o‘zini takomillashtirish uchun maqsadli harakatlar belgilashi jarayonidir. Bu faoliyat o‘z-o‘zini anglash, metakognitsiya, refleksiya, o‘z-o‘zini boshqarish kabi ichki psixik jarayonlarga tayangan holda shakllanadi. Ilmiy adabiyotlarda o‘z-o‘zini baholashga oid turli yondashuvlar mavjud bo‘lib, ularda baholashning kognitiv, affektiv va ijtimoiy jihatlarini alohida tahlil etiladi. Kognitiv yondashuvlar asosida o‘z-o‘zini baholash bilim darajasini tahlil qilish vositasi sifatida talqin etilsa, konstruktivistik yondashuvlarda u shaxsiy tajriba asosida o‘zini rivojlantirish, mustaqil qarorlar qabul qilish va o‘quv faoliyatini boshqarish vositasi sifatida ko‘riladi.

Shaxsiy rivojlanish nuqtayi nazaridan o‘z-o‘zini baholash shaxsning o‘z qadrigimmati, o‘ziga bo‘lgan ishonchi, mas’uliyat hissi va mustaqillik darajasini shakllantiradi. Aynan o‘z-o‘zini baholash orqali talaba o‘z qobiliyatlarini real tahlil qiladi, imkoniyatlari va ehtiyojlarini anglaydi hamda ularni rivojlantirish strategiyalarini shakllantiradi. Ta’limda esa bu jarayon o‘quv jarayonining samaradorligini oshirish, o‘zlashtirishning individual darajasini aniqlash, shuningdek, sifatli ta’lim olish uchun kerakli sharoitlarni yaratishda muhim vosita hisoblanadi.

O‘z-o‘zini baholash malakasi talabalarda bir maromda va bosqichma-bosqich shakllanadi. Dastlabki bosqichlarda bu malaka tashqi yordamga, ya’ni o‘qituvchining yo‘naltirishiga tayangan bo‘lsa, vaqt o‘tishi bilan u ichki ehtiyojga aylanadi. Bu bosqichlar quyidagicha izchil namoyon bo‘ladi: kuzatuv va e’tibor bosqichi, o‘z faoliyatini tushunish bosqichi, baholash mezonlarini o‘zlashtirish bosqichi, mustaqil tahlil va baholash bosqichi, hamda baholash natijasida o‘zgarish kiritish bosqichi. Har bir bosqichda talabaning reflektiv tafakkuri, tanqidiy fikrlashi

va o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyati asta-sekin shakllanadi va chuqurlashadi. Mazkur jarayonning muvaffaqiyatli kechishi bir qancha omillarga bog‘liq. Ulardan eng muhimi – pedagogik muhit va baholash madaniyatidir. O‘z-o‘zini baholash faoliyati samarali bo‘lishi uchun o‘qituvchi talabaga ochiq, ishonchli, xatolardan qo‘rqmaslikka undovchi ijobiy psixologik muhit yaratib berishi lozim. Shuningdek, o‘z-o‘zini baholashni rag‘batlantiruvchi aniq va tushunarli mezonlar, reflektiv savollar, o‘z ustida ishlash rejalari, kundaliklar va portfoliolar kabi vositalar talabani bu boradagi faolligini oshiradi. Shaxsiy motivatsiya, ijtimoiy ta’sir, o‘qituvchining metodik yondashuvi va ta’lim muhitining demokratik xarakteri ham o‘z-o‘zini baholash faoliyatiga bevosita ta’sir etuvchi muhim omillar sirasiga kiradi.

O‘z-o‘zini baholash faoliyati zamonaviy ta’limning ajralmas tarkibiy qismidir. U talabani nafaqat bilim darajasini aniqlash, balki uning shaxsiy o‘sishi, tanqidiy fikrlashi va o‘zini anglash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa reflektiv yondashuv bilan uyg‘unlashgan holda, ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil sifatida e’tirof etiladi.

Ta’lim jarayonida reflektiv yondashuvni samarali joriy etish, avvalo, bu yondashuvga asoslangan pedagogik loyihalash tamoyillarini aniq belgilash bilan bog‘liq. Reflektiv yondashuvga asoslangan ta’lim jarayoni shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga asoslangan va mustaqil tahlilga imkon beradigan tizim sifatida shakllantirilishi lozim. Bunda asosiy e’tibor o‘qituvchining bilim uzatuvchi emas, balki reflektiv jarayonni boshqaruvchi, talabani mustaqil fikrlash va o‘z faoliyatini baholashga yo‘naltiruvchi metodik vositachilik roliga qaratiladi. Shunga muvofiq ravishda ta’lim loyihalashda reflektivlik, o‘zaro hamkorlik, tahliliy fikrlashni rag‘batlantirish, tanqidiy savollar asosida faoliyatni tashkil qilish kabi prinsiplarga tayangan holda o‘quv jarayoni tashkil etiladi.

Bunday jarayonda o‘quv topshiriqlari oddiy reproduktiv yondashuvga asoslanmagan bo‘lib, aksincha, talabani tahlil qilish, baholash, o‘z fikrini asoslash, mustaqil xulosa chiqarishga undaydigan tarzda quriladi. Reflektiv topshiriqlar

muammoli savollar, real hayotiy holatlarni modellash, tanqidiy tahlil, nuqtayi nazarlarni solishtirish, qaror qabul qilishni talab etuvchi elementlardan iborat bo'ladi. Bunday topshiriqlarda "Nima uchun?", "Qanday tarzda bu xulosaga keldingiz?", "Agar shunday qilinsa, natija qanday bo'lardi?" kabi savollar talabani faol kognitiv va metakognitiv jarayonga jalb qiladi. Shuningdek, ularni turli pog'onali topshiriqlar, keys-stadiylar, esse yozish va o'zini baholash kartochkalari orqali ham shakllantirish mumkin.

Refleksiv yondashuvni samarali tashkil etishda talabalarni o'z-o'zini baholashga yo'naltiruvchi didaktik vositalardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Bunday vositalarga shaxsiy rivojlanish jurnallari, portfoliolar, metakognitiv xaritalar kiradi. Jurnal orqali talaba o'z kundalik fikrlari, o'rganilgan bilimlar, his-tuyg'ular va o'zgarishlarini yozib boradi. Bu yozuvlar uning ichki o'zgarishlarini anglash, xatolar ustida ishlash va o'z-o'zini nazorat qilish imkonini beradi. Portfoliolar esa talabaning rivojlanish yo'nalishini tizimli hujjatlashtiruvchi vosita bo'lib, o'zining bilim va yutuqlarini vizual tarzda tahlil qilish imkonini yaratadi. Metakognitiv xaritalar orqali esa talaba o'quv jarayonidagi o'z fikrlarining oqimini, bog'liqliklarini, tushunmovchilik va farazlarini mantiqiy strukturada aks ettirib, fikr yuritish faoliyatini tahlil qilishga o'rgatiladi.

Shuningdek, refleksiv savol-javob usuli, muammoli vaziyatlar asosida qurilgan muhokamalar va ko'p bosqichli baholash texnologiyalari o'z-o'zini baholashni chuqurlashtirishda katta ahamiyatga ega. Refleksiv savollar talabaning faoliyatini qayta tahlil qilishga undovchi, standart javoblardan chekinishga majbur qiluvchi ochiq savollar bo'lib, ular orqali talabaning shaxsiy pozitsiyasi va tafakkuri yuzaga chiqadi. Muammoli vaziyatlar esa o'quvchini noaniqlik sharoitida mustaqil qaror qabul qilishga, o'z tanlovini asoslab berishga va uni baholashga majbur etadi. Ko'p bosqichli baholash texnologiyasi esa talabani faqat yakuniy natija emas, balki butun o'quv jarayonidagi o'zgarishlarini, kamchiliklarini va yutuqlarini baholashga yo'naltiradi. Bunday baholashda o'z-o'zini baholash, tengdosh bahosi, o'qituvchi

fikri va yakuniy umumiy tahlil birlashtirilgan bo'lad. Refleksiv yondashuv asosida o'z-o'zini baholash faoliyatini shakllantirish maxsus loyihalashtirilgan ta'lim muhiti, reflektiv topshiriqlar, shaxsiylashtirilgan vositalar va ko'p bosqichli baholash tizimi orqali amalga oshiriladi. Bu esa talabaning nafaqat o'quv natijalarini, balki o'z shaxsiy rivojlanish trayektoriyasini anglash va boshqarish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Refleksiv yondashuv asosida talabalarda o'z-o'zini baholash faoliyatini shakllantirish nafaqat metodik yondashuvlarni talab etadi, balki bu faoliyatning samaradorligini ta'minlovchi pedagogik shart-sharoitlarning mavjudligini ham zarur qiladi. Shunday shart-sharoitlar yaratilgan taqdirdagina reflektiv kompetensiyalar izchil rivojlanadi va o'z-o'zini baholash madaniyati sifatida talabaning ichki faoliyatiga singadi.

Birinchidan, o'qituvchining refleksiv o'quv muhitini yaratishdagi pozitsiyasi hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki refleksiv faoliyatni yo'lga qo'yuvchi tashkilotchiga aylanmog'i lozim. Bu esa o'qituvchidan interaktiv uslublardan foydalanishni, talabalarni faol fikr almashuvga, savol-javoblarga, mulohazalarga va shaxsiy tahlillarga jalb etishni talab qiladi. Bunday pedagogik yondashuvda talaba xatodan qo'rqmaydigan, mustaqil fikr bildiradigan va o'z bahosiga mas'uliyatli munosabatda bo'ladigan ochiq muhitda faoliyat yuritadi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, ishonchli, demokratik va konstruktiv o'quv muhiti refleksiv faoliyatning negizini tashkil etadi.

Ikkinchidan, talabaning refleksiv faoliyatga jalb qilinishi, avvalo, uning ichki motivatsiyasiga bog'liq. Agar o'z-o'zini baholash faoliyati talabaning shaxsiy rivojlanishiga, o'z qadr-qimmatini his qilishiga va real o'sishni ko'rishiga xizmat qilsa, bu faoliyat unga mazmunli va qiziqarli tuyuladi. Bunday motivatsiyani shakllantirish uchun ta'limda refleksiya natijalarini e'tirof etish, shaxsiy yutuqlarni tan olish, baholashni faqat nazorat vositasi emas, balki rivojlanish omili sifatida talqin qilish zarur. Refleksiv topshiriqlarda talabaning o'z fikrini ifoda etishiga,

tanqidiy tahlil qilishiga va shaxsiy pozitsiyasini asoslashiga imkon beruvchi yondashuvlar o‘z-o‘zini baholashga ijobiy ruhiy holatni shakllantiradi.

Uchinchidan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) reflektiv o‘qitish jarayonida samarali vosita sifatida keng imkoniyatlar yaratadi. Onlayn o‘z-o‘zini baholash platformalari, raqamli portfoliolar, bloglar, elektron jurnallar va test tizimlari orqali talabalar o‘z faoliyatini kuzatib borishlari, tahlil qilishlari va rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashlari mumkin. Ayniqsa, zamonaviy texnologiyalar talabaning o‘z natijalariga bo‘lgan vizual tahlil imkoniyatlarini oshiradi va ularni real vaqtda o‘zgaruvchan baholash bilan ta’minlaydi. Shuningdek, AKT vositalari orqali individual va guruhli refleksiyaning tashkil etish, umumiy tahlillar yuritish va elektron muhokama forumlari orqali fikr almashish imkoniyatlari yaratiladi. Bu esa o‘z-o‘zini baholashning raqamli ko‘rinishini pedagogik jarayon bilan uyg‘unlashtiradi.

To‘rtinchidan, o‘z-o‘zini baholash faoliyatining metodik asosini baholash mezonlarining aniq va tushunarli belgilanishi tashkil etadi. Talaba nima asosida baholanayotganini, qanday mezonlar bo‘yicha o‘z faoliyatini tahlil qilishi kerakligini aniq bilmas ekan, reflektiv faoliyat faqatgina yuzaki xatti-harakatlarga olib keladi. Shuning uchun baholash kriteriyalari ochiq, ierarxik, o‘lchab bo‘ladigan va shaxsiylashtirilgan bo‘lishi zarur. Bu mezonlar talabaning o‘z faoliyatini real baholashi, kamchiliklarini aniqlashi va ularni bartaraf qilish rejasini tuzish imkonini beradi. Baholash indikatorlari – sifatli tahlil, dalillarga asoslangan xulosa, mustaqil fikr, ijtimoiy mas’uliyat va rivojlanish dinamikasi kabi elementlarni qamrab olishi maqsadga muvofiqdir. Reflektiv yondashuv orqali o‘z-o‘zini baholash faoliyatining samaradorligini oshirish uchun ta’lim muhitining ochiqligi, o‘qituvchining yondashuvi, talabani ichki motivatsiyaga ega bo‘lishi, zamonaviy texnologiyalarning integratsiyasi va baholash mezonlarining shaffofligi muhim shart-sharoitlar hisoblanadi. Ushbu omillarning uyg‘unlashuvi talabaning shaxsiy

rivojlanishiga xizmat qiluvchi reflektiv pedagogik tizimni shakllantirishga olib keladi.

Zamonaviy ta'lim jarayoni shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaviy va refleksiv yondashuvlar asosida tashkil etilayotgani, talabalarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va o'z faoliyatini ongli boshqarishga qodir bo'lishini talab qilmoqda. Mazkur tadqiqot doirasida olib borilgan nazariy tahlillar, amaliy kuzatishlar va ilmiy asoslashlar shuni ko'rsatdiki, refleksiv yondashuv orqali talabalarda o'z-o'zini baholash faoliyatini shakllantirish ta'lim samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi. O'z-o'zini baholash esa talabaning shaxsiy o'sishi, metakognitiv kompetensiyalarining rivojlanishi va o'quv jarayonidagi faolligini ta'minlovchi asosiy mexanizmlardan biridir.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

- Refleksiya va o'z-o'zini baholash o'rtasida bevosita integratsiyalashgan aloqadorlik mavjud bo'lib, bu ikki jarayonni uyg'un holda olib borish talabaning o'quv faoliyatiga mas'uliyatli, ongli va tizimli yondashuvini shakllantiradi;

- Refleksiv yondashuv asosida qurilgan ta'lim muhiti talabaning faolligi, fikr mustaqilligi va o'z ustida ishlash ehtiyojini kuchaytiradi;

- O'z-o'zini baholash faoliyati bosqichma-bosqich shakllanib, reflektiv topshiriqlar, aniq mezonlar, pedagogik qo'llab-quvvatlash va samarali teskari aloqalar bilan muntazam boyitib borilishi zarur;

- Bu jarayonning muvaffaqiyati o'qituvchining uslubiy tayyorgarligi, ochiq pedagogik pozitsiyasi, talabalar motivatsiyasi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining integratsiyasi bilan bevosita bog'liqdir.

Ushbu natijalardan kelib chiqib, ta'lim amaliyotiga oid quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- Oliy ta'lim muassasalarida refleksiv yondashuvga asoslangan o'quv metodik tizimlar (masalan, reflektiv topshiriqlar banki, o'z-o'zini baholash jurnali, portfoliolar va metakognitiv xaritalar)ni ishlab chiqish va tatbiq etish lozim;

- Baholash mezonlari va kriteriyalari ochiq, aniqlashtirilgan, tushunarli va talabaning rivojlanish yo‘nalishini aks ettiradigan tarzda ishlab chiqilishi zarur;
- O‘qituvchilar uchun refleksiv metodikalar, baholash psixologiyasi va metakognitiv rivojlanishga oid treninglar tizimini joriy etish maqsadga muvofiq;
- AKT vositalari yordamida talabalarni o‘z-o‘zini baholashga jalb etuvchi interaktiv platformalar va diagnostik vositalar ishlab chiqilishi va ta’lim jarayoniga integratsiyalashuvi ta’minlanishi lozim.

Kelgusidagi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo‘nalishlar sifatida refleksiv yondashuvning turli fan turlari (aniq, tabiiy, ijtimoiy-gumanitar) bo‘yicha o‘ziga xos uslubiy modellari, talabalar motivatsiyasiga reflektiv yondashuvning ta’siri, AKT asosida avtomatlashtirilgan o‘z-o‘zini baholash tizimlari, hamda reflektiv pedagogik kompetensiyalarning o‘qituvchi tayyorlash jarayoniga integratsiyalashuvi kabi mavzular ilmiy jihatdan chuqur o‘rganilishi mumkin. Refleksiv yondashuv asosida o‘z-o‘zini baholash faoliyatini shakllantirish nazariy va amaliy jihatdan pedagogik ta’limning yangi bosqichiga yo‘l ochuvchi, talabaning faol, ongli va o‘zgaruvchan ta’lim muhitida muvaffaqiyatli faoliyat yurita olishiga xizmat qiluvchi kuchli vosita sifatida e’tirof etilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Axmedova, G. S. Reflektiv kompetensiyani shakllantirishda ta’limiy muhitning roli // Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar. – 2023. – №1(10). – B. 112-118.
2. Jo‘rayev, D. Z. Metakognitiv yondashuv asosida o‘z-o‘zini nazorat qilish // O‘zbek pedagogik jurnali. – 2022. – №4. – B. 45-52.
3. Sultonova, M. N. Refleksiya pedagogik jarayonda samaradorlikni oshirish vositasi sifatida // Oliy ta’lim. – 2021. – №3. – B. 77-83.
4. Mamatqulova, R. I. Talabalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda baholash vositalari // Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – 2023. – №2. – B. 64-70.

5. Rasulova, D. O‘z-o‘zini baholash kompetensiyasining bosqichlari // Pedagogik mahorat. – 2022. – №1. – B. 28-35.
6. Xolmatova, Z. B. Refleksiv yondashuv orqali shaxsiy rivojlanishni boshqarish // Ilm-fan va taraqqiyot. – 2021. – №4. – B. 98-103.
7. Nuriddinov, A. A. O‘z-o‘zini baholash mezonlarini loyihalashning metodik asoslari // O‘qituvchi va zamon. – 2023. – №1. – B. 17-23.
8. Ermatova, L. Sh. Refleksiv ta’lim modellari: tahlil va tatbiq // Ta’lim va rivojlanish. – 2022. – №2. – B. 54-60.
9. Schön, D. A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action // *Harvard Educational Review*. – 1983. – Vol. 53, No. 1. – P. 99-114.
10. Boud, D., Keogh, R., Walker, D. Reflection: Turning Experience into Learning // *Studies in Higher Education*. – 1985. – Vol. 10, No. 2. – P. 134-139.
11. Zimmerman, B. J. Self-Regulated Learning and Academic Achievement // *Contemporary Educational Psychology*. – 2002. – Vol. 27. – P. 69-75.
12. Выготский, Л. С. Психология развития человека. – М.: Педагогика, 2003. – 400 с.
13. Леонтьев, А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2005. – 304 с.
14. Белозерцев, Е. П. Рефлексивные методы в педагогике // *Педагогика*. – 2020. – №7. – С. 95-102.
15. Кудрявцев, Т. В. Самооценка студентов в образовательной среде // *Высшее образование в России*. – 2021. – №3. – С. 82-89.